

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМ. В. М. КОРЕЦЬКОГО**

БУЛКАТ МАРИНА СЕРГІЇВНА

УДК 340.1

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ВЛАДИ:
СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України **ОНИЩЕНКО НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА**, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, завідувач відділу теорії держави і права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України **ЛЕМАК ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ**, Конституційний Суд України, суддя;

доктор юридичних наук, професор **ГАРАСИМІВ ТАРАС ЗЕНОВІЙОВИЧ**, Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», заступник директора з наукової та міжнародної діяльності, професор кафедри теорії, історії та філософії права;

доктор юридичних наук, доцент **ДЗЕЙКО ЖАННА ОЛЕКСАНДРІВНА**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри теорії права і держави.

Захист відбудеться 15 листопада 2019 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий 11 жовтня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Тарахонич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наукове розуміння судової влади є частиною специфічних поліструктурних положень доктрини, різні аспекти його внутрішнього змісту перебувають на межі вивчення багатьох наукових сфер. Теоретико-правові основи судової влади знаходяться в площині дослідження науки теорії держави і права.

Однією з особливостей цього теоретико-правового дослідження є узагальнене вивчення вітчизняної складової доктрини судової влади. У процесі його виконання враховано здобутки понад чотирьохсот сучасних монографічних досліджень, які присвячені питанням судової влади, а також окремі статейні виклади, довідкові матеріали тощо.

Водночас науковий аналіз вітчизняної доктрини судової влади, а також досвіду її практичного функціонування, зокрема законодавчого регулювання, засвідчив наявність певного дисбалансу в їхньому співвідношенні. Так, проведеним дослідженням узагальнено досить поширений методологічний алгоритм, який використовують деякі вітчизняні правники під час формулювання положень щодо судової влади. А саме: 1) констатація існування окремих складових у структурі судової влади (при цьому до уваги переважно взято аспект законодавчого регулювання); 2) «наукова легітимізація» норм чинного законодавства з питань судової влади – їх опис та пояснення засобами юридичної науки, порівняння із законодавчим урегулюванням відповідних аспектів у зарубіжних країнах тощо.

Зрозуміло, що унормування тих чи інших сфер діяльності в державах, які перебувають на етапі становлення, зазнає постійної апробації практикою й перманентного коригування, вдосконалення, часткової або повної зміни згідно з потребами розвитку конкретного суспільства і держави. У зв'язку з цим дослідження, які у своїй основі «спираються» на законодавчі норми, швидко втрачають актуальність.

З одного боку, в таких випадках правова наука перетворюється на «легалізатора» діяльності законодавчого органу держави. З іншого боку, її результати «компрометуються» рівнем компетентності законодавчого органу, обумовлюються стабільністю або мінливістю його підходів до розвитку та регулювання досліджуваного державно-правового явища. Тобто цінність такого дослідження втрачається з кожною ревізією та зміною законодавства.

Крім того, використання у вітчизняній правничій науці вказаного методологічного алгоритму призводить до існування численних праць, у яких із періодичністю 3 – 5 років пропонуються та описуються суперечливі розуміння судової влади, три-, чотириланкові структури судової системи, періодично обґрунтовується необхідність або недоцільність одних і тих самих спеціалізованих органів та установ у системі органів судової влади та багато іншого. Здебільшого такий стан речей обумовлений саме «рівнянням» на «політичну кон'юнктуру необхідність», чинне (на момент проведення

певного дослідження) законодавство, різні за змістом проекти потенційних змін до нього тощо.

Як результат, у випадках переважної залежності правової науки від законодавчої практики втрачається значення її прогностичної функції. Про це неодноразово зазначали відомі науковці та практики, зокрема М. І. Козюбра, В. В. Лемак, В. П. Нагребельний, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, О. В. Петришин, В. Ф. Сіренко, А. О. Селіванов, С. В. Шевчук, Ю. С. Шемшученко та інші.

З огляду на зазначене частина запропонованих сучасною наукою підходів до розуміння судової влади, на жаль, актуальна лише на момент створення, не має значного прогностичного потенціалу, перестає відповідати суспільним потребам та темпам розвитку державно-правової практики в короткі терміни, втрачає свою актуальність та цінність із черговими законодавчими змінами.

Натомість наукові положення покликані «пояснити» природу того чи іншого поняття, його сутність і зміст, «запропонувати» шляхи адаптації до державно-правової практики конкретної держави, стати основою подальшого законодавчого урегулювання і практичної апробації.

У цьому контексті надзвичайно влучним видається твердження, що нинішній стан розвитку вітчизняної науки відзначено численними галузевими дослідженнями, які стосуються окремих практичних питань функціонування держави і права. Водночас їх комплексний аналіз та різновекторність розумінь одних і тих самих понять засвідчує нагальну потребу в уніфікації теоретичних положень, які є основою, «дороговказом» вивчення практичних аспектів, мають їм передувати.

Вочевидь логічно обґрунтованим алгоритмом вивчення та подальшої реалізації положень щодо судової влади є послідовне виконання таких етапів: 1) дослідження, ревізія, вдосконалення теоретико-правових засад; 2) наукове опрацювання та уніфікація підходів до вирішення питань практичного функціонування (обґрунтування найбільш ефективних механізмів реалізації); 3) розробка законодавчого регулювання із використанням результатів фахових наукових досліджень.

З огляду на зазначене пріоритетним науковим завданням для розвитку судової влади в нашій державі є дослідження, ревізія, вдосконалення теоретико-правових засад, а також формування виважених наукових підходів до розуміння співвідношення системи функцій судової влади та складових системи органів судової влади.

У цьому контексті варто відзначити, що якість реалізації функції здійснення правосуддя знаходиться в прямому співвідношенні зі ступенем «насичення» теоретичним елементом підходів до її виконання. Наукові положення є суттєвим «підкріпленням» розвитку усталених позицій судової практики, запорукою її поступу. Крім того, слід враховувати, що надзвичайно важливим аспектом для ефективної реалізації кожної окремої функції судової влади, зокрема здійснення правосуддя, є її кореляція з

іншими функціями у відповідній системі, станом їх виконання.

У зв'язку з зазначеним предметом цього дослідження є саме засадничі основи функціонування судової влади, зокрема наукове розуміння її поняття, функцій, принципів організації, системи органів тощо. Такий підхід сприяв комплексному узагальненню наявних теоретико-правових напрацювань, а також визначенню питань, які потребують суттєвого доопрацювання, зміни, формування нових наукових положень стосовно їх розуміння.

Так, у процесі окреслення питання щодо історичного поступу доктрини судової влади враховано результати досліджень різних періодів розвитку філософсько-правової думки. Наприклад, наукові праці Платона, Арістотеля, Ціцерона, А. Августина, Ф. Аквінського, М. Падуанського, Н. Макіавеллі, М. Грека, Ф. І. Карпова, З. Отенського, Ж. Бодена, І. С. Пересвєтова, Г. Гроція, Ю. Крижанича, Б. Спінози, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, М. М. Щербатова, Ч. Беккарія, С. Ю. Десницького, О. М. Радішева, М. М. Сперанського, Г. М. Даниловича, К. О. Неволіна, М. Д. Іванишева, О. Ф. Кістяківського, Є. М. Трубецького, М. К. Ренненкампа, М. Ф. Владимирського-Буданова, С. С. Дністрянського, О. О. Ейхельмана, М. С. Грушевського та інших.

Крім того, у дослідженні враховано наукові положення щодо державної влади В. Б. Авер'янова, В. Д. Бабкіна, К. А. Бабенко, О. Ю. Бульби, Н. А. Жук, В. В. Ладиченка, С. В. Матвєєва, Р. М. Мінченко, Т. В. Чехович, В. Ф. Сіренка, Л. М. Силенко, Ю. О. Фрицького та інших.

У роботі використані загальні положення теорії держави і права, сформульовані О. В. Зайчуком, М. І. Козюброю, О. Л. Копиленком, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришиним, В. Ф. Погорілком, П. М. Рабіновичем, А. О. Селівановим, В. Я. Тацієм, О. І. Ющиком, а також теоретичні положення стосовно актів судової влади С. В. Шевчука.

Серед філософсько-правових підходів до розробки питань судової влади враховано результати досліджень В. С. Бігуна, Т. З. Гарасиміва, П. М. Рабіновича, а також деяких правників близького зарубіжжя, зокрема А. І. Джарімової.

Крім того, за результатами наукового аналізу встановлено неоднорідність опрацювання питань щодо судової влади. Так, комплексні дослідження теоретико-правових засад судової влади у вітчизняній доктрині вельми нечисленні. Деякі питання висвітлено В. С. Смородинським, а також вибірково в галузевих практичних дослідженнях судоустрою.

Значну увагу приділено положенням щодо історичного розвитку, еволюційних та цивілізаційних трансформацій інституту судочинства, зокрема в працях В. С. Балуха, О. І. Бирковича, Л. С. Гамбурга, Л. В. Городницької, Ж. О. Дзейко, Б. В. Змерзлого, С. Г. Ковальової, О. В. Кондратюка, Л. А. Кушинської, В. В. Молдована, М. В. Никифорака, В. Т. Окіпнюка, Я. М. Падоха, І. М. Паньонко, І. І. Полякова, Л. Т. Присташ, К. І. Ревіна, Н. П. Сизої, І. М. Скуратовича, О. В. Сокальської, І. Б. Усенка, О. О. Шевченка та інших. А також питанням щодо сучасного етапу

реформування судової влади, судової системи, зокрема в дослідженнях В. Д. Бринцева, Р. О. Куйбіди, В. О. Сердюк, О. З. Хотинської-Нор та інших.

У роботі використано і наукові положення з питань розвитку судових інституцій на теренах інших держав, до яких зверталися С. С. Аскеров, О. В. Бахновський, Б. В. Малишев, Т. Г. Мінеєва, О. В. Липитчук, І. Є. Переш, Є. Ю. Полянський, О. М. Ригіна, М. О. Чельцов-Бебутов, К. Н. Холіков та інші.

Водночас, у процесі дослідження відмічено чисельність наукових робіт, що стосуються різних практичних питань функціонування судової влади. У зв'язку з цим запропоновано авторський підхід до систематизації їх напрямів. Насамперед, серед таких напрямів виокремлено дослідження принципів організації судової влади та судової системи, зокрема М. О. Борисенко, С. В. Гладія, В. В. Городовенка, І. В. Камінської, В. В. Кривенка, С. В. Луніна, І. В. Назарова, О. М. Овчаренко, М. І. Сірого, О. Б. Прокопенка, І. В. Юревич, А. В. Лужанського, В. В. Федоренко та інших. Також у межах цього напрямку виокремлено дослідження щодо організації системи судів (територіальність, інстанційність, спеціалізація тощо), зокрема О. О. Гаркуши, С. В. Глуценко, О. В. Закропивного, В. М. Ковалюк, О. Ю. Костюченко, О. М. Курило, О. І. Попова, В. В. Сердюка, В. М. Скавроніка, П. М. Тимченко, С. П. Штелик, С. Г. Штогуна та інших. Крім того, враховано результати досліджень цього напрямку, здійснених науковцями в країнах близького зарубіжжя, зокрема С. В. Александровим, А. Р. Каїтовою, В. М. Нестеровим, Р. О. Рябзіним, Б. В. Сангаджиєвим.

Окремим напрямом досліджень визначено питання щодо місця судів у системі державних органів, їхнього статусу та співвідношення із суспільними інститутами. Методологічними в цьому напрямі визначено положення, розроблені О. В. Скрипнюком щодо співвідношення держави та громадянського суспільства. Встановлено, що вивчення відповідних питань у вітчизняній доктрині судової влади розпочали Ю. Є. Полянський, В. В. Долежан, І. Є. Марочкін та продовжили М. Й. Вільгушинський, Н. Д. Квасневська, С. В. Прилуцький та інші. Встановлено, що достатньо опрацьованими в цьому напрямі є питання щодо забезпечення функціонування судових органів, зокрема в дослідженнях В. Д. Бринцева, М. П. Запорожець, І. Є. Марочкіна, Л. М. Москвич та інших.

Як важливий напрям виокремлено наукові розробки з питань судової практики та її вдосконалення. У цивільній спеціалізації – В. В. Комарова, Д. Д. Луспеника, О. С. Ткачука та інших. У кримінальній – Ю. М. Грошевого, І. І. Котюка, В. Т. Малярєнка, М. І. Хавронюка та інших. Щодо специфіки адміністративної юстиції – Ю. В. Георгієвського, А. В. Руденко, О. Г. Свиди та інших. З питань господарської судової спеціалізації – В. В. Калініченко, А. Й. Осетинського, Д. М. Притики, В. В. Радзивілюк, І. Б. Шицького, В. С. Щербини та інших.

Як комплексний напрям наукових досліджень визначено питання щодо функціонування різних складових системи органів судової влади, зокрема в

працях О. В. Білової, Ю. В. Георгієвського, О. В. Гончаренка, Н. В. Добровольської, С. О. Іваницького, Г. А. Кравчука, О. В. Красноборова, А. В. Маляренка, М. П. Міняйла, О. Л. Польового, Б. О. Прокопенка, І. О. Русанової, А. А. Стрижака, Л. П. Сушко, А. М. Хливнюк, А. В. Шевченко та багатьох інших правників. Досить дослідженими в межах цього напрямку є питання міжнародного судочинства, зокрема С. Ф. Афанасьєвим, Г. Г. Шинкарецькою та іншими.

Отже, науковий аналіз вітчизняної доктрини засвідчив необхідність комплексного опрацювання питань щодо теоретико-правових засад функціонування судової влади. У процесі виконання цього дослідження узагальнено наявні положення, а також встановлено ті, що потребують певного уточнення або перегляду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є частиною науково-дослідної роботи Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та виконане в межах планової теми відділу теорії держави і права «Право і прогрес: запити громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0117U002697).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є подальше вдосконалення теоретико-правових положень у доктрині судової влади, формування їх сучасного концепту. Зазначеною метою передбачено встановлення положень, які потребують розроблення, доопрацювання, уточнення, уніфікації або перегляду. А також формулювання пропозицій щодо визначення відповідного категоріально-понятійного апарату в доктрині судової влади. Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання:

- висвітлити основні положення щодо історичного розвитку доктрини судової влади, його етапів;
- охарактеризувати сучасний стан вітчизняної доктрини судової влади, систематизувати основні напрями наявних досліджень;
- навести узагальнений огляд генези розвитку судочинства, судової влади на теренах України;
- визначити особливості співвідношення процесів історичного розвитку судочинства, судової влади та поступу доктрини судової влади і сформулювати визначення процесів «історичний розвиток (генеза) судочинства, судової влади» та «розвиток доктрини судової влади», а також специфіку використання понять «концепція судової влади», «теорія судової влади»;
- узагальнити наявні наукові положення щодо правової природи поняття судової влади та сформулювати комплексний підхід до її розуміння;
- здійснити аналіз сучасного стану дослідження поняття ознаки судової влади, уточнити специфіку співвідношення понять ознака і властивість судової влади;
- окреслити наявні підходи до розуміння системи ознак судової влади та запропонувати її уніфіковане розуміння;

- удосконалити теоретико-правове визначення судової влади на основі положень про правову природу та систему ознак судової влади;
- визначити концептуальну специфіку формування поняття функцій судової влади;
- окреслити систему функцій судової влади як складової державної влади;
- систематизувати наявні розуміння принципів судової влади, встановити актуальний сутнісний контекст їх поняття, визначити особливості співвідношення принципів судової влади із суміжними поняттями;
- сформулювати уніфікований теоретико-правовий підхід до розуміння системи принципів судової влади;
- узагальнити наявні розуміння та запропонувати актуалізоване визначення поняття «система органів судової влади»;
- визначити специфіку формування структури системи органів судової влади;
- проаналізувати основні тенденції розвитку доктрини судової влади, визначити актуальні напрями наукових досліджень.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері функціонування судової влади.

Предметом дослідження є теоретико-правові засади функціонування судової влади.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є система філософсько-світоглядних підходів, принципів, загальнонаукових і конкретно-наукових методів пізнання, які забезпечили об'єктивний аналіз предмета дослідження.

На всіх етапах дослідження застосовано метод наукового аналізу:

– у широкому розумінні – як позначення всіх сукупних методологічних дій щодо вивчення та комплексного узагальнення наявних теоретико-правових положень про судову владу з метою їх подальшої уніфікації, удосконалення, доопрацювання та прогнозування можливих тенденцій розвитку;

– у спеціальному розумінні – як основний метод цього дослідження, який дає змогу вивчити предмет (теоретико-правові засади функціонування судової влади), розуміючи кожне поняття (ознаки, функції, принципи організації судової влади тощо) у його складі окремо та в сукупності їх значень, тобто через уточнення відповідних наукових формулювань.

Крім того, на різних етапах дослідження використано та поєднано такі загальні юридичні прийоми пізнання: методи абстрагування та аналогії використано під час вивчення системи ознак судової влади для відмежування від властивостей, які не є істотними, з одночасним формуванням тих, які необхідні для теоретико-правової характеристики в конкретному випадку (підрозділ 2.3). Аксіоматичний метод став у нагоді під час дослідження понять «концепція судової влади» і «теорія судової влади» (підрозділ 1.4). Метод дедукції застосовано для визначення

прогнозованих тенденцій поступу доктрини судової влади (підрозділ 4.3). Метод індукції використано під час обґрунтування індуктивних висновків про різні функції судової влади на підставі загальної характеристики правової природи поняття судової влади (підрозділ 3.1). Історичний метод став у нагоді під час дослідження генези розвитку судової влади як державно-правового явища та історіографії наукових досліджень у доктрині судової влади (підрозділи 1.2, 1.3). Метод класифікації застосовано під час обґрунтування систем ознак, функцій, принципів, органів судової влади (підрозділи 2.3, 3.2, 3.4, 4.2). Логічний метод використано під час дослідження співвідношення понять державної та судової влади (підрозділ 2.1). Метод сходження від абстрактного до конкретного став у нагоді під час вивчення процесу видозміни змісту загального терміна «влада» в понятті «судова влада» (підрозділ 2.4). Метод моделювання застосовано під час обґрунтування тенденцій розвитку доктрини судової влади (підрозділ 4.3). Описовий метод став у нагоді під час дослідження наявних підходів до розуміння ознак, функцій, принципів судової влади (підрозділи 2.2, 3.1, 3.3). Метод синтезу використано під час формулювання теоретико-правового визначення судової влади (підрозділ 2.4), а метод узагальнення – під час характеристики складових у структурі системи органів судової влади (підрозділ 4.2).

Також використано конкретно-наукові методи пізнання, які сформовані безпосередньо теорією права і держави. Серед них формально-юридичний (догматичний, юридико-технічний), який є одним з основних спеціалізованих теоретичних методів дослідження. Його використання дало змогу сформулювати відповідні підходи до розуміння різних понять (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.1, 4.2). Порівняльно-правовий метод використано під час визначення співвідношення поняття судової влади із суміжними (підрозділ 2.1). Соціологічний та формально-догматичний методи використано для узагальнення наявних наукових положень про судову владу (підрозділ 1.2).

Крім того, у дослідженні приділено особливу увагу дотриманню загальних принципів наукового пізнання: верифікації, конкретності, науковості, об'єктивності, обґрунтованості пізнання, раціональності, фальсифікації. А також «традиційних» принципів теоретико-правової наукової галузі, серед яких принципи всебічності дослідження, історизму, комплексності.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є комплексним дослідженням сучасного концепту теоретико-правових засад судової влади. Наукова новизна роботи і особистий внесок автора викладені в таких положеннях та висновках:

у перше:

– сформульовано підхід до розуміння співвідношення процесів історичного розвитку судочинства, судової влади та доктрини судової влади, що полягає в існуванні двох уявних паралельних «прямих». Запропоновано

до наукового вжитку визначення «історичний розвиток (генеза) судочинства, судової влади» – процес еволюційної трансформації судочинства в темпоральному вимірі: від здійснення відповідної діяльності на ранніх етапах розвитку державності до реалізації судових функцій різними суб'єктами в ранніх державах, а згодом – до утворення судових органів та судових систем, а також судової влади в демократичних, правових державах; «розвиток доктрини судової влади» – процес удосконалення всіх наявних знань про судочинство, судоустрій, судову владу в різних формах: від стародавніх джерел до наукових праць, від ідей справедливості і правосуддя, розумінь, трактувань, гіпотез, підходів щодо судочинства та судоустрою до створення концепцій судочинства, судоустрою, судової влади, формування теорії судової влади, що ґрунтується на демократично-правовій теорії трискладового поділу державної влади;

– обґрунтовано необхідність перегляду практики використання метафоричних прийомів, перенесення узвичаєних побутових слів у юридичну термінологію, доктрину судової влади, зокрема словосполучення «гілка влади» та запропоновано використання терміна «складова державної влади» під час характеристики правової природи поняття «судова влада»;

– сформульовано дефініцію «ознака судової влади» – сутнісна характеристика судової влади, що відображає її правову природу як складової державної влади демократичної, правової держави, з урахуванням значення відповідних первинних понять, які формують її зміст. Запропоновано підхід до розуміння специфіки співвідношення понять ознаки і властивості судової влади. Ознака відображає правову природу судової влади як державно-правового поняття, а властивість – її характеристику відносно інших об'єктів, предметів, явищ, у взаємодії з ними;

– запропоновано до наукового вжитку визначення поняття «система ознак судової влади» як науково обґрунтована сукупність сутнісних характеристик судової влади, що відображає її правову природу як складової державної влади демократичної, правової держави та має відповідну структуру. Узагальнено наявні підходи до розуміння системи ознак судової влади в змістовно однорідні групи: «нормативну», «владну», «дворівневу»;

– обґрунтовано уніфіковане розуміння системи ознак судової влади у вигляді трирівневої структури: першим рівнем є комплексна «ознака призначення» як узагальнене відображення змісту теоретико-правових положень про судову владу в демократичній, правовій державі, до другого рівня віднесено групу ознак судової влади, що характеризують її як складову державної влади, до третього рівня – групу ознак судової влади, що відображають її власну специфіку;

– встановлено особливості формування поняття функцій судової влади. Запропоновано дефініцію «функція судової влади» – напрям діяльності складової державної влади демократичної, правової держави в конкретній сфері її владного регулювання, відповідно до цінностей та орієнтирів держави, що корелюється із розумінням призначення цієї держави в

суспільстві, її цілями, змістом функцій, які виконує держава в цій сфері регулювання, реалізується у відповідних видах і формах, специфічними методами, способами, засобами;

– визначено специфіку конструювання системи функцій судової влади, зокрема: формування переліку та змісту функцій кожної складової демократично-правової влади відбувається з урахуванням положень «стримувань і противаг», тобто обґрунтованої необхідності виконання приблизно однакового (за значенням) переліку функцій складових державної влади, необхідних для підтримання балансу в суспільстві та державі з демократично-правовими цінностями. Це опосередковує наявність у системі функцій судової влади групи функцій щодо взаємодії з іншими складовими державної влади та групи «власних» функцій судової влади. Сформульовано дефініцію «система функцій судової влади» – сукупність функцій судової влади, що повно та об'єктивно відображає всі напрями діяльності цієї складової влади демократичної, правової держави та має логічно обґрунтовану структуру;

– окреслено систему функцій судової влади як складової державної влади та запропоновано комплексний теоретико-правовий підхід, згідно з яким основою розуміння системи функцій судової влади є поетапна класифікація функцій у її складі. Визначено, що базисом системи функцій судової влади є принцип поділу державної влади та застосування відповідного критерію «за принципом поділу влади». Обґрунтовано, що для достовірного розуміння системи функцій судової влади слід почергово застосовувати класифікаційні критерії «за сферою діяльності», «за об'єктом», «за предметом»;

– надано характеристику сучасним підходам до розуміння системи принципів судової влади у вітчизняній юридичній науці та запропоновано умовно розділити їх на дві основні групи: моноструктурну та поліструктурну. Підходи моноструктурної групи передбачають однорідну структуру у вигляді довільного переліку принципів, характеризуються зрівнянням різних положень доктрини судової влади (ознак, функцій, принципів), ототожненням понять, високим ступенем впливу норм чинного законодавства на їх формування. Основною особливістю поліструктурних підходів є формування кількох рівнів або підсистем принципів судової влади, характеризуються послідовною логікою конструювання;

– сформульовано дефініцію «система органів судової влади» – сукупність елементів цієї складової державної влади, що відповідає змісту функцій судової влади (функціональна єдність), ґрунтується на відповідній системі принципів її організації (стійкі організаційні зв'язки) та має відносно відокремлену структуру. Визначено сутнісні особливості цього поняття, а саме: системність елементів судової влади (як складової державної влади) є їх невід'ємною характеристикою; «системою цінностей» для формування змісту поняття «система органів судової влади» є положення демократично-правової теорії поділу державної влади та зміст функцій судової влади

конкретної держави; система органів судової влади є «соціально орієнтованою системою»; система органів судової влади є «складною системою» (вертикальні та горизонтальні зв'язки між елементами, ускладнена ієрархічна підпорядкованість тощо); система органів судової влади є «штучною системою» (створена на основі змісту функцій судової влади конкретної держави); системі органів судової влади притаманні характеристики «системи» як загальнонаукового поняття: цілісність, відносна відокремленість від навколишнього середовища (інших державних систем), наявність зв'язків із середовищем, наявність частин і зв'язків між елементами (структурованість), підпорядкованість усієї організації системи певній меті, завданням її створення та функціонування;

– виокремлено тезисні положення щодо формування системи органів судової влади, зокрема обґрунтовано, що елементний склад системи органів судової влади та конфігурація її структури залежить від змісту системи функцій цієї складової державної влади. Узагальнено характерні особливості структури системи органів судової влади України із використанням результатів наукового аналізу відповідної системи функцій;

удосконалено:

– характеристику сучасного стану розвитку вітчизняної доктрини судової влади, систематизовано основні напрями наявних історико-правових та галузевих досліджень різних правничих спеціалізацій;

– положення щодо правової природи поняття судової влади. Визначено кілька основних аспектів, які в сукупності опосередковують формування науково-обґрунтованого уявлення про правову природу поняття судової влади. Перший із них умовно позначено як мовознавчий (лінгвістичний) аспект. Другий – філософсько-правовий аспект щодо смислового значення наукових категорій «справедливості», «рівності», «законності», «правосуддя» у формуванні поняття судової влади. Третій – кроссекторальний аспект змістовних тлумачень понять «влада», «державна влада», «державна влада», як первинних відносно визначення судової влади. Четвертий – щодо взаємодії судової влади з іншими складовими державної влади, як частини цілого;

– теоретико-правове визначення судової влади, що ґрунтується на сформульованих у цьому дослідженні положеннях про правову природу та систему ознак відповідного поняття. Судову владу визначено як відносно самостійну, легітимну, універсальну, легальну складову державної влади, що має імперативні характеристики та контрольні повноваження щодо інших складових державної влади, і забезпечує регулювання визначеного кола суспільних відносин на основі сформованих доктринальних положень про правову державу та трискладову теорію державної влади у відповідних формах та конкретно встановленими методами, що ґрунтуються на змісті ознак її єдності та особливості правовідносин;

– положення щодо співвідношення таких дотичних понять як «суб'єкт-носії судової влади», «складова (елемент) системи органів судової влади» та «суб'єкти, які беруть участь у реалізації конкретної функції судової

влади» (наприклад, здійснення правосуддя). Так, суб'єкт-носії судової влади є носієм влади у контексті виконання ним конкретно-визначених обов'язків на певній посаді в державному органі або установі системи органів судової влади. Тоді як поняття «суб'єкти, які беруть участь у реалізації конкретної функції судової влади» може мати значно ширший зміст. Характерною особливістю демократичних, правових держав є те, що у реалізації функцій складових державної влади беруть участь суб'єкти громадянського суспільства. Наприклад, у реалізації функції здійснення правосуддя беруть участь різні суб'єкти інститутів громадянського суспільства (адвокатури, третейського розгляду спорів тощо) та органів державної влади (прокуратури тощо);

– положення про актуальні напрями наукових досліджень у доктрині судової влади та систематизовано деякі тематичні напрями, а саме: дослідження елементів (складових) та суб'єктів реалізації судової влади; доповнення системи функцій судової влади; вивчення процесів інтеграції національних систем судової влади в міжнародну систему;

набули подальшого розвитку:

– положення про історичний розвиток доктрини судової влади, що надало можливість виокремити такі основні етапи: перший – формування наукової ідеї щодо розуміння соціального призначення суду як «інституту справедливості»; другий – наукове опрацювання організаційно-правових питань судочинства та судоустрою, обґрунтування «приналежності» судових функцій державним органам та структурам; третій – формування науково обґрунтованих підходів до структури та системи судоустрою, як складової відокремленого (від церкви) механізму держави, згодом – концепцій судочинства, судоустрою, судових систем; четвертий – обґрунтування судової влади як відносно самостійної складової державної влади та опрацювання шляхів практичного впровадження цієї демократично-правової теорії на теренах різних держав та правових систем; п'ятий – продовження наукового вдосконалення та практичної апробації теорії поділу державної влади та її функціонування в демократичних, правових державах; шостий – повернення до розробки наукових питань щодо функціонування судової влади у вітчизняній правовій науці;

– положення про генезу розвитку судочинства, судової влади на теренах України до періоду утворення незалежної держави та запропоновано умовно виокремити кілька основних періодів: додержавний; ранніх державних утворень та Київської Русі; входження українських земель до складу Королівства Польського, Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої; Гетьманщини; входження українських земель до складу Російської імперії; період української національної державності 1917–1920 рр.; радянський період;

– розуміння поняття принципів судової влади, зокрема обґрунтовано необхідність наукового опрацювання питань щодо його нового сутнісного контексту. Сформульовано підхід до визначення принципів судової влади як

доктринальних положень, фундаментальних, вихідних ідей, покладених в основу функціонування судової влади. Конкретизовано співвідношення принципів судової влади з дотичними поняттями;

– теоретико-правові засади формування системи принципів судової влади. Аргументовано, що її основою є принципи права, яким відповідають усі системи принципів функціонування державно-владних структур демократичної, правової держави. Вони є «надбудовою» системи принципів судової влади. Запропоновано систему принципів судової влади визначати у формі консolidованої «піраміди», вершиною якої є загальні принципи функціонування судової влади, другим рівнем – принципи судової влади, які стосуються організації діяльності судових органів, третім рівнем – принципи, які стосуються функціонування судів та їх процесуальної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень різних питань судової влади як на загальнотеоретичному, так і на галузевому рівнях;

– у законодавчій сфері – для використання в нормопроектній діяльності запропонованих дефініцій та положень з метою уніфікації відповідних підходів;

– у навчальному процесі – при викладанні навчальних курсів «Теорія права та держави», «Проблеми теорії права та держави», «Судоустрій» та підготовці відповідних підручників і посібників.

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення та висновки, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. Для аргументації окремих положень роботи використовувалися праці інших учених, на які обов'язково зроблено посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертації апробовані автором під час її виконання та обговорення на засіданнях відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Результати дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Щорічній міжнародній науково-практичній конференції «Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах» (м. Київ, 19 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (13–14 квітня 2018 р.; тези опубліковано); International scientific conference «Modern jurisprudence of the European Union: the interaction of law, rulemaking and practice» (Lublin, April 17, 2018; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 20–21 квітня 2018 р.; тези опубліковано); International scientific-practical conference «The development of legal sciences: problems and solutions» (Kaunas, April 27–28, 2018; тези опубліковано); Міжнародній

науково-практичній конференції «Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя (м. Дніпро, 4–5 травня 2018 р.; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні» (м. Одеса, Україна, 11–12 травня 2018 р.; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Запоріжжя, 22–23 червня 2018 р.; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 15–16 червня 2018 р.; тези опубліковано); International Multidisciplinary Conference «Key Issues of Education and Sciences: Development Prospects for Ukraine and Poland» (Stalowa Wola, 20-21 July, 2018; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Правовий моніторинг і правова експертиза: питання теорії та практики» (м. Київ, 16 квітня 2019 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації викладено в 31 публікації, з яких: одна індивідуальна монографія; один підрозділ зарубіжної колективної наукової монографії; 20 наукових статей, опублікованих у фахових виданнях, зокрема 6 – у зарубіжних та внесених до міжнародних наукометричних баз даних, 9 опублікованих матеріалів тез та доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів (14 підрозділів), висновків до підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел (707 найменувань) на 70 сторінках, та додатку на 5 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 444 сторінки, з них 369 сторінок – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, викладено результати аналізу стану дослідження теми дисертації, показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, сформульовано мету і завдання дослідження, зазначено його об'єкт і предмет, охарактеризовано методологію дослідження, визначено наукову новизну одержаних результатів та розкрито їх практичне значення, надано інформацію про апробацію результатів дисертації та публікації на тему дослідження, вказано його структуру та обсяг.

У **першому розділі «Теоретико-правові основи дослідження судової влади»**, який складається з чотирьох підрозділів, викладено методологічні засади дослідження, результати наукового аналізу питань щодо історичного поступу доктрини судової влади та її сучасного стану, вихідних положень генези розвитку судочинства, судової влади на теренах України, а також співвідношення історичного розвитку судочинства, судової влади та доктрини судової влади.

У підрозділі 1.1 «Методологічні засади дослідження судової влади» сформульовано методологічний алгоритм дослідження теоретико-правових засад судової влади. Основу методологічної складової цієї роботи становлять наукові підходи, сформовані М. І. Козюброю, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабіновичем, О. І. Ющиком. Також у процесі виконання дисертаційного дослідження використано результати фундаментальних наукових здобутків методології в юридичній науці країн близького зарубіжжя, зокрема В. І. Власова, Д. А. Керімова та О. М. Яркової.

Теоретико-правовим спрямуванням даної наукової роботи обумовлено застосування загальних підходів наукового пізнання – діалектичного, ідеалістичного, метафізичного, матеріалістичного. Ще одним етапом формування методології дослідження визначено конкретизацію використання методів юридичної науки. Враховано авторські підходи, запропоновані в академічних курсах С. С. Алексеєва, С. С. Архіпова, С. Д. Гусарева, Б. С. Ебзеєва, А. М. Колодія, В. В. Копейчикова, В. М. Корельського, С. Л. Лисенкова, В. О. Лучина, С. І. Максимова, А. Ю. Олійника, Н. М. Оніщенко, В. Д. Первалова, О. В. Петришина, П. М. Рабіновича, М. М. Рассолова, М. В. Цвіка та інших. Основним методологічним підходом цього дослідження визначено реалізм, відповідно до якого правильний вибір методології значною мірою опосередковує відповідний до наукових потреб та практичних цілей результат. Спосіб застосування методології цього дослідження сформульовано як «спосіб оптимальної доцільності».

У підрозділі 1.2 «Доктрина судової влади: історичний поступ та огляд сучасних підходів» досліджено процес історичного поступу доктрини судової влади, виокремлено основні його етапи. Проведений науковий аналіз вітчизняної доктрини судової влади дав можливість виявити деякі проблемні аспекти щодо системності, які можна умовно узагальнити так: відсутність уніфікованого, узгодженого плану дослідження теоретико-правових та практичних питань функціонування судової влади; певна повторюваність досліджень із однорідних наукових питань, подекуди крізь призму різних наукових шкіл, юридичних спеціалізацій; відсутність комплексних узагальнень стосовно наявних наукових досліджень, інформативної правової аналітики щодо стану доктрини судової влади.

Встановлено, що теоретико-правові основи наразі є найменш дослідженим аспектом доктрини судової влади і потребують подальшого вивчення. Водночас значний пласт сучасної вітчизняної доктрини становлять історико-правові дослідження та наукові роботи, присвячені кроссекторальним, «практичним» питанням функціонування судової влади. Відмічено, що тематику історико-правових досліджень у вітчизняній юридичній науці, як правило, зосереджено навколо окремих періодів розвитку державності або конкретних територій. Здійснено систематизацію найбільш опрацьованих питань.

У підрозділі 1.3 «Гене́за розвитку судочинства, судової влади на теренах України: вихідні положення» викладено результати історико-правового дослідження. Виокремлено кілька основних періодів у генезі судочинства на теренах сучасної України до періоду утворення незалежної демократичної, правової держави, надано їх загальну характеристику, зокрема: додержавний період. Характеризується наявністю судочинства як організаційної форми вирішення конфліктів на основі первісних норм-звичаїв і колективної моралі релігійними лідерами (жерцями) та авторитетними представниками суспільства (старійшинами); період ранніх державних утворень та Київської Русі. Характеризується розвитком державних механізмів, що зумовило «ретрансляцію» функцій здійснення судочинства від жерців та старійшин до державних утворень – племінних вождів-князів. Судочинство періоду Київської Русі було характерною (для феодальних держав відповідного етапу розвитку державності) системою повноважень адміністрації, санкціонованих абсолютною центральною владою вищої посадової особи держави; входження українських земель до складу Королівства Польського, Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої. Характеризується суттєвим впливом західноєвропейської правової доктрини на судочинство. У цей період фактично одночасно відбувалося формування кількох систем державних органів із функціями здійснення судочинства, що мали різну територіальну та юрисдикційну компетенцію; період Гетьманщини. Характеризується становленням спеціалізованого судочинства – козацького, а також формуванням складної системи органів, що здійснювали судочинство, значною кількістю апеляційних інстанцій, які дублювали повноваження, складним періодом реформування. Надзвичайно важливим здобутком цього періоду було створення «Конституції Пилипа Орлика», норми якої не було запроваджено в державно-правовій практиці, однак її значення важко переоцінити для розвитку демократичних держав; період входження українських земель до складу Російської імперії. Характерними особливостями стало запровадження після реформи 1864 року комплексної системи судових органів, орієнтованої судові системи європейських держав. Водночас наприкінці XIX століття відбулися спроби контрреформ у сфері судочинства, які мали негативний вплив на розвиток судочинства; період української національної державності 1917–1920 рр. Характеризується використанням прогресивних засад та спробами реалізації трискладової демократично-правової теорії поділу державної влади, забезпечення функціонування судової влади на теренах України. У ході боротьби за незалежність Української держави, а саме 29 квітня 1918 року, Українською Центральною Радою було прийнято Конституцію Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР). Її нормами було передбачено поділ державної влади між трьома складовими: вища законодавча влада надана Всенародним Зборам, вища виконавча влада – Раді Народних Міністрів, а вищим органом судової влади було визначено Генеральний Суд

УНР; радянський період. У радянській державі судову владу не виокремлювали як складову державної влади, було визначено інший вектор державного розвитку, який передбачав систему «галузей державної діяльності», зокрема в судовій сфері.

У підрозділі 1.4 «Співвідношення історичного розвитку судочинства, судової влади та доктрини судової влади» сформульовано підхід до розуміння співвідношення процесів поступу доктрини судової влади та історичного розвитку судочинства, судової влади у вигляді двох уявних паралельних «прямих». Запропоновано визначення процесів «історичного розвитку (генези) судочинства, судової влади» та «розвитку доктрини судової влади». Визначено поняття концепції судової влади (як елемента доктрини судової влади) як узагальнений підхід до наукових знань про судочинство, судоустрій, судову владу в демократичній, правовій державі, об'єднаний загальною аргументованою ідеєю, який потребує подальшого обговорення, удосконалення, наукового обґрунтування, практичної верифікації. Поняття теорії судової влади (як елемента доктрини судової влади) дефініційовано як сукупність наукових знань (конструкцій і висновків) щодо судочинства, а також судоустрою, судової влади у демократичній, правовій державі, яку верифіковано застосуванням до об'єктивної дійсності (державно-правової практики). Наприклад, теорія судової влади, що ґрунтується на теорії поділу державної влади в демократичній, правовій державі.

У другому розділі «Загальна характеристика теоретико-правового поняття судової влади», який складається з трьох підрозділів, викладено результати дослідження питань щодо правової природи поняття судової влади, ознак судової влади та їх системи, а також відповідного теоретико-правового визначення.

У підрозділі 2.1 «Правова природа поняття судової влади» сформовано підхід, згідно з яким кілька аспектів у сукупності дають науково обґрунтоване уявлення про правову природу поняття судової влади. Перший із них умовно позначено як мовознавчий (лінгвістичний) аспект, зокрема щодо етимологічної та морфологічної природи понять та їх слововживань в основі терміна «судова влада». Другий – філософсько-правовий аспект щодо смислового значення наукових категорій «справедливості», «рівності», «законності», «правосуддя» у формуванні поняття судової влади. Третій – кроссекторальний аспект змістовних тлумачень понять «влада», «держава», «державна влада», як первинних відносно визначення судової влади. Четвертий – теоретико-правовий аспект щодо взаємодії судової влади з іншими складовими державної влади, як частини цілого. За результатами його вивчення обґрунтовано необхідність перегляду практики використання метафоричних прийомів, перенесення узвичаєних побутових слів у юридичну термінологію, доктрину судової влади, зокрема словосполучення «гілка влади». Під час характеристики правової природи поняття «судової влади» запропоновано використання терміна «складова державної влади».

У підрозділі 2.2 «Поняття ознак судової влади та їх система» сформульовано дефініцію ознаки судової влади як сутнісної характеристики судової влади, що відображає її правову природу як складової державної влади демократичної, правової держави, з урахуванням значення відповідних первинних понять, які формують її зміст. Запропоновано підхід до розуміння специфіки співвідношення понять ознаки і властивості судової влади. Ознака відображає правову природу судової влади як державно-правового поняття, а властивість – її характеристику відносно інших об'єктів, предметів, явищ, у взаємодії з ними. Визначено, що лише сукупність ознак виражає сутність поняття судової влади та відповідає його правовій природі. Тоді як окрема ознака поза межами системи не має самостійного значення. Узагальнено наявні підходи до розуміння системи ознак судової влади у кілька основних груп, а саме: «нормативну», «владну», «дворівневу». Надано їх характеристику. Сформульовано дефініцію системи ознак судової влади як науково обґрунтованої сукупності сутнісних характеристик судової влади, що відображає її правову природу як складової державної влади демократичної, правової держави, та має відповідну структуру. Запропоновано уніфіковане розуміння конкретизованої трирівневої структури системи ознак судової влади. Першим рівнем такої системи є комплексна «ознака призначення» як узагальнене відображення змісту теоретико-правових положень про судову владу в демократичній, правовій державі. Такий підхід відтворює положення західноєвропейської та американської доктрини щодо існування «абстрактної академічної теорії незалежності судової влади (judiciary)» як основної характеристики судової влади. Ця комплексна ознака займає окремих, перший рівень у структурі і на даному етапі розвитку доктрини видається доцільним зберегти її уніфіковану форму. До другого рівня віднесено ознаки судової влади, що характеризують її як складову державної влади. До третього рівня – ознаки судової влади, що відображають її власну специфіку. Серед основних ознак судової влади другого рівня – як складової державної влади, аргументовано необхідність виокремлювати такі: державно-владний характер, відносну самостійність, контрольні повноваження щодо інших складових державної влади, імперативні характеристики, легітимність, універсальність, легальність. Серед рівня ознак, які відображають власну специфіку судової влади, запропоновано виокремлювати домінуючу ознаку «єдності» та підгрупу ознак, які виражають особливості відповідних правовідносин.

У підрозділі 2.3 «Визначення судової влади: теоретико-правова парадигма» обґрунтовано, що базовими, первинними, «вихідними» поняттями для визначення судової влади є «влада», «державна», «державна влада». Співвідношення зазначених понять можна умовно сформулювати у наступному порядку: влада (що відображає різні розуміння її узагальненого призначення) – державна влада (як деталізоване розуміння процесу регулювання у конкретному суспільстві, окресленому геополітичними межами) – державна влада демократичної, правової держави (як вид

державної влади) – судова влада, що одночасно має характеристики усіх зазначених розумінь влади, державної влади та державної влади демократичної, правової держави. Результати дослідження правової природи поняття судової влади та системи ознак судової влади опосередкували можливість удосконалити відповідне теоретико-правове визначення: судова влада – відносно самостійна, легітимна, універсальна, легальна складова державної влади, що має імперативні характеристики та контрольні повноваження щодо інших складових державної влади, і забезпечує регулювання визначеного кола суспільних відносин на основі сформованих доктринальних положень про правову державу та трискладову теорію державної влади у відповідних формах та конкретно встановленими методами, що ґрунтуються на змісті ознак її єдності та особливості правовідносин.

У третьому розділі «Специфіка функцій та принципів організації судової влади», який складається з чотирьох підрозділів, вивчено питання концептуалізації поняття функцій судової влади, основні підходи та доктринальні новели положень щодо системи функцій судової влади, новий сутнісний контекст поняття принципів судової влади та проблеми класифікації системи принципів судової влади.

У підрозділі 3.1 «Функції судової влади: концептуалізація поняття» викладено результати узагальнення наукових підходів до розуміння функцій судової влади, систематизовано їх основні напрями та окреслено деякі системні недоліки, а саме: зрівняння поняття «функції судової влади» зі змістом однієї – «здійснення правосуддя» («вирішення юридично значущих справ, які мають юридичні наслідки», «здійснення судочинства», «судової функції»); ототожнення з іншими правничими поняттями (цілями, завданнями (задачами) держави, функціями держави, функціями органу судової влади тощо); уподібнення їх змісту із законодавчо закріпленими повноваженнями органів судової влади. Запропоновано дефініцію «функція судової влади» – напрям діяльності складової державної влади демократичної, правової держави у конкретній сфері її владного регулювання, відповідно до цінностей та орієнтирів держави, що корелюється із розумінням призначення цієї держави у суспільстві, її цілями, змістом функцій, які виконує держава у цій сфері регулювання, реалізується у відповідних видах і формах, специфічними методами, способами, засобами.

У підрозділі 3.2 «Система функцій судової влади: основні підходи та доктринальні новели» визначено специфіку конструювання системи функцій судової влади, а саме: формування функцій кожної складової демократично-правової влади відбувається з урахуванням положень «стримувань і противаг», тобто обґрунтованої необхідності виконання приблизно однакового (за значенням) переліку функцій, необхідних для підтримання балансу в суспільстві та державі з демократично-правовими цінностями. Це опосередковує наявність у системі функцій судової влади як групи функцій «щодо взаємодії з іншими складовими державної влади», так і групи

«власних» функцій. Обґрунтовано, що функція здійснення правосуддя поза системою функцій судової влади демократичної, правової держави втрачає свій зміст. Однак вона може бути трансформована у судову функцію іншої природи, зокрема у державах з відмінним підходом до формування державної влади. За результатами дослідження сформульовано поняття «система функцій судової влади» як сукупність функцій судової влади, що повно та об'єктивно відображає усі напрями діяльності цієї складової влади демократичної, правової держави, та має логічно обґрунтовану структуру. Аргументовано, що основою розуміння системи функцій судової влади є поетапна класифікація функцій у її складі. Базисом системи функцій судової влади є принцип поділу державної влади та застосування відповідного критерію. Під час класифікації функцій демократичної, правової держави за критерієм «за принципом поділу влади» слід виокремлювати функції законодавчої, виконавчої та судової влади. Класифікація за критерієм «за сферою діяльності» дає можливість поділити їх на зовнішні та внутрішні. До кожної із цих груп слід по чергово застосувати критерій «за об'єктом». Так, функції судової влади у внутрішній сфері мають градацію на такі основні групи «за об'єктом»: «щодо взаємодії з іншими складовими державної влади» та «власні» функції судової влади. Функції судової влади у зовнішній сфері також можна умовно поділити «за об'єктом» на групу функцій «міжнародного співробітництва (взаємодії), в межах компетенції органів судової влади» та групу «власних». З метою здійснення подальшої класифікації функцій судової влади можна застосувати критерій «за предметом». За результатами застосування цього критерію у складі групи внутрішніх функцій судової влади «щодо взаємодії з іншими складовими державної влади» можна виокремити представницьку функцію (функцію співпраці із іншими складовими державної влади, їх органами) та контрольну функцію (функцію контролю) за діяльністю інших складових державної влади у межах повноважень судової влади. Серед групи внутрішніх «власних» функцій судової влади «за предметом» можна виокремити функцію здійснення правосуддя, а також інформаційну (комунікативну), наукову функції тощо. Кожна із них має відповідний зміст та суспільне значення. Аналогічний підхід можна застосувати і до зовнішніх функцій судової влади. У групі «власних» зовнішніх функцій із використанням критерію «за предметом» можна виокремити функцію участі у роботі міждержавних, наддержавних судових установ, а також інформаційну (комунікативну) функцію.

У підрозділі 3.3 «Принципи судової влади: новий сутнісний контекст» викладено результати комплексного аналізу наукових досліджень щодо принципів судової влади та виокремлено їх певні особливості. Серед них, насамперед, аналіз чинного (на момент проведення кожного дослідження) вітчизняного законодавства. У зв'язку з цим відзначено домінування «нормативістських» тенденцій у тлумаченнях поняття принципів судової влади. Натомість у ході проведеного дослідження обґрунтовано необхідність

наукового опрацювання питань щодо нового сутнісного контексту поняття принципів судової влади. Сформульовано підхід щодо розуміння принципів судової влади як доктринальних положень, фундаментальних, вихідних ідей, покладених в основу функціонування судової влади. Аргументовано, що принципи права є первинним поняттям відносно принципів судової влади і визначають організаційно-правовий вектор розвитку суспільного та державного регулювання. Поняття ознак судової влади є змістовно первинним у викладі положень доктрини судової влади. Ознака є фундаментальною, сутнісною характеристикою судової влади як державно-правового поняття. Тоді як принцип визначає питання функціонування судової влади. Функції судової влади як складової державної влади формуються відповідно до функцій конкретної держави, тобто вони є основою для визначення загальних вимог (ідей) щодо організації судової влади. Тоді як принципи судової влади характеризують специфіку цієї організації у конкретній демократичній, правовій державі.

У підрозділі 3.4 «Система принципів судової влади: проблеми класифікації» узагальнено наявні підходи до розуміння системи принципів судової влади, виокремлено дві основні їх групи: моноструктурну та поліструктурну. Підходи моноструктурної групи передбачають однорідну структуру у вигляді довільного переліку принципів. Характеризуються зрівнянням різних положень доктрини судової влади (ознак, функцій, принципів), ототожненням понять, високим ступенем впливу норм чинного законодавства на їх формування. Основною особливістю поліструктурних підходів є формування кількох рівнів або підсистем принципів судової влади. Характеризуються логічно-обґрунтованим конструюванням. У ході проведеного дослідження сформульовано визначення «системи принципів судової влади» як науково обґрунтованої сукупності положень, що повно та об'єктивно відображає фундаментальний доктринальний базис, покладений в основу функціонування цієї складової державної влади, та має відповідну структуру. Запропоновано уніфікований підхід до розуміння системи принципів судової влади сучасної демократичної, правової держави. Аргументовано тезис, що принципи права є «надбудовою» системи принципів судової влади, яку можна визначити у формі консолідованої «піраміди». Її вершиною є загальні принципи функціонування судової влади, другим рівнем – принципи судової влади, які стосуються організації діяльності судових органів, третім рівнем – принципи, які стосуються функціонування судів та їх процесуальної діяльності. До першого рівня принципів (загального) запропоновано віднести ті, які відображають аспект взаємодії судової влади з іншими складовими державної влади, суспільством, зовнішніми чинниками тощо. Серед них: принцип незалежності судової влади; здійснення судової влади визначеними органами (а функції здійснення правосуддя – судами); принцип доступності судової влади тощо. До другого (організаційного) рівня принципів судової влади запропоновано віднести: домінуючий на цьому рівні принцип єдності судової влади та підгрупу

принципів збалансованості судової влади, яка включає наступні: територіальність; інстанційність; спеціалізація. До третього рівня запропоновано віднести принципи, які стосуються функціонування судової системи та процесуальної діяльності: безсторонності суду, процедурності судового розгляду, здійснення судочинства на засадах рівності учасників процесу перед законом і судом, гласності судочинства, участі народу під час здійснення судочинства, змагальності, презумпції невинуватості, забезпечення права на захист, на оскарження судового рішення, обов'язковості судового рішення тощо. Змістовно однорідною підгрупою цього рівня є принципи, які спрямовані на забезпечення статусу судді – незалежності суддів; недоторканності суддів; незмінюваності суддів; професіоналізму суддів тощо.

У четвертому розділі «Система органів судової влади та актуальні напрями її наукових досліджень», який складається з трьох підрозділів, досліджено поняття системи органів судової влади та складові (елементи) системи органів судової влади, а також актуальні напрями наукових досліджень у доктрині судової влади.

У підрозділі 4.1 «Система органів судової влади: характеристика поняття» висвітлено специфіку наявних розумінь поняття «система органів судової влади», а саме: відмічено недостатню увагу до тлумачення поняття цілісної системи органів судової влади, опис окремих її складових; ототожнення із поняттями «суди», «органи здійснення правосуддя»; уподібнення із термінами «судова система», «система судових органів»; розширене тлумачення терміна «судова система» (як сукупності усіх органів судової влади). За результатами дослідження запропоновано визначення системи органів судової влади як сукупності елементів цієї складової державної влади, що відповідає змісту функцій судової влади (функціональна єдність), ґрунтується на відповідній системі принципів її організації (стійкі організаційні зв'язки) та має відносно відокремлену структуру. Сформульовано сутнісні особливості поняття «система органів судової влади», а саме: системність елементів судової влади (як складової державної влади) є їх невід'ємною характеристикою; «системою цінностей» для формування змісту поняття «система органів судової влади» є положення демократично-правової теорії поділу державної влади та зміст функцій судової влади конкретної держави; система органів судової влади є «соціально орієнтованою системою»; система органів судової влади є «складною системою» (вертикальні та горизонтальні зв'язки між елементами, ускладнена ієрархічна підпорядкованість тощо); система органів судової влади є «штучною системою» (створена на основі змісту функцій судової влади конкретної держави); системі органів судової влади притаманні характеристики «системи» як загальнонаукового поняття: цілісність, відносна відокремленість від навколишнього середовища (інших державних систем), наявність зв'язків із середовищем, наявність частин і зв'язків між елементами (структурованість), підпорядкованість усієї організації системи

певній меті, завданням її створення та функціонування. Визначено співвідношення таких дотичних понять як «суб'єкт-носії судової влади», «складова (елемент) системи органів судової влади» та «суб'єкти, які беруть участь у реалізації конкретної функції судової влади» (наприклад, функції здійснення правосуддя).

У підрозділі 4.2 «Складові (елементи) системи органів судової влади» виокремлено тезисні положення щодо формування системи органів судової влади, а саме: елементами системи органів судової влади (як складової державної влади) є державні органи та установи; елементний склад системи органів судової влади залежить від змісту функцій судової влади у кожній державі; копіювання (калькування) відносно усталених підходів держав із тривалим періодом розвитку судової влади іншими державами, які перебувають на етапі становлення, є невиправданим. Процес адаптації та використання позитивного досвіду інших держав у питаннях формування системи органів судової влади має «проходити» стадію всебічного наукового опрацювання та вивчення; домінування «описових» наукових досліджень щодо чинних законодавчих норм, які регулюють функціонування різних складових елементів у системі органів судової влади, є негативною тенденцією. Це пов'язано з тим, що нормативне врегулювання тих чи інших сфер діяльності у державах, які перебувають на етапі становлення, піддається постійній апробації практикою і перманентному коригуванню, вдосконаленню, частковій або повній зміні, згідно із потребами розвитку конкретного суспільства і держави. Очевидно, що дослідження, які у своїй основі «спираються» на законодавчі норми, постійно втрачають актуальність. У цьому контексті належної уваги потребують напрями наукових досліджень щодо конфігурації та оптимізації структури судової влади. Окреслено систему органів судової влади в Україні, яку наразі становлять: Конституційний Суд України; Верховний Суд, у складі якого діють касаційні цивільний, кримінальний, адміністративний та господарський суди, а також Велика Палата Верховного Суду; апеляційні суди (загальні, адміністративні та господарські); окружні суди (місцеві загальні, адміністративні та господарські); Вища рада правосуддя; Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Національна школа суддів України (державна установа зі спеціальним статусом) та її регіональні відділення, Державна судова адміністрація України та її територіальні управління. Крім того, утворено новий судовий орган – Вищий антикорупційний суд. А також формується Вищий суд з питань інтелектуальної власності та спеціальна установа – Служба судової охорони.

У підрозділі 4.3 «Сучасний вектор наукових досліджень у доктрині судової влади» узагальнено актуальні напрями досліджень у доктрині судової влади, зокрема: дослідження елементів (складових) та суб'єктів реалізації судової влади; доповнення системи функцій судової влади; вивчення процесів інтеграції національних систем судової влади у міжнародну систему. У змісті наукової теми стосовно дослідження елементів (складових)

та суб'єктів реалізації судової влади виокремлено кілька основних напрямів досліджень: пошук шляхів оптимізації структури органів судової влади; визначення характерних особливостей та недоліків структури органів судової влади у конкретній державі; окреслення складу суб'єктів, які беруть участь у реалізації функції здійснення правосуддя; встановлення нових суб'єктів, які беруть участь у реалізації функції здійснення правосуддя; впровадження сучасних форм та способів реалізації судової влади. У ході дослідження наукової теми щодо доповнення системи функцій судової влади виокремлено кілька основних напрямів досліджень, а саме: вивчення напрямів судової нормотворчості; визнання судового прецедента джерелом права у правовій системі України. Під час наукового аналізу теми щодо інтеграції національних систем судової влади у міжнародну систему окреслено деякі напрями її подальшого дослідження, зокрема: співвідношення національних систем судової влади із органами судової влади міждержавних утворень (регіональний рівень); координація діяльності національних систем судової влади з органами судової влади глобального (світового) значення.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено наявні наукові положення і по-новому розв'язано важливу наукову проблему вдосконалення теоретико-правових засад судової влади, запропоновано їх сучасний концепт. У ході проведеного дослідження отримано такі основні результати:

1. Висвітлено положення щодо історичного розвитку доктрини судової влади, розкрито основні його етапи: перший – формування наукової ідеї щодо розуміння соціального призначення суду як «інституту справедливості»; другий – наукове опрацювання організаційно-правових питань судочинства та судоустрою. Обґрунтування «приналежності» судових функцій церковним органам, спорідненим із державним апаратом; третій – формування науково обґрунтованих підходів щодо структури та системи судоустрою, як складової відокремленого (від церкви) механізму держави, згодом – концепцій судочинства, судоустрою, судових систем; четвертий – обґрунтування судової влади як відносно самостійної складової державної влади та опрацювання шляхів практичного впровадження цієї демократично-правової теорії на теренах різних держав; п'ятий – продовження наукового вдосконалення та практичної апробації теорії поділу державної влади та її функціонування у демократичних, правових державах. На теренах сучасної України такий період тривав протягом формування української національної державності 1917–1920 рр. Розробку теорії судової влади як складової державної влади демократичної, правової держави у радянський період практично було зупинено; шостий – повернення до розробки наукових питань щодо функціонування судової влади у вітчизняній правовій науці.

2. Проведений науковий аналіз вітчизняної доктрини судової влади дав можливість виокремити деякі аспекти щодо її системності, які можна умовно

узагальнити так: відсутність уніфікованого, узгодженого плану дослідження теоретико-правових та практичних питань функціонування судової влади; певна повторюваність досліджень із однорідних наукових питань, подекуди крізь призму різних наукових шкіл, юридичних спеціалізацій; відсутність комплексних узагальнень стосовно наявних наукових досліджень, інформативної правової аналітики щодо стану доктрини судової влади. Встановлено, що теоретико-правові засади наразі є найменш дослідженими аспектом доктрини судової влади. Водночас значний пласт становлять історико-правові та наукові роботи, присвячені практичним питанням функціонування судової влади.

У ході систематизації історико-правових досліджень у вітчизняній доктрині визначено найбільш опрацьовані питання, серед них: судові органи Лівобережної України в період Гетьманщини; судові органи Півдня України кінця XVIII – початку XX століть; судові органи на землях Західної України кінця XVIII – початку XX століть; судові органи УНР, Гетьманату, окремих періодів УРСР; розвиток та реформування судових органів сучасної України (після 1991); питання судової влади в інших державах.

За результатами узагальнення та систематизації наявних досліджень з питань практичного функціонування судової влади виокремлено такі основні їх напрями: принципи організації судової влади та судової системи (системи судів); місце органів судової влади у системі державних органів, їх статус та співвідношення з суспільними інститутами; складові системи органів судової влади; спеціалізовані юрисдикційні дослідження, зокрема з питань судової практики та її вдосконалення.

3. За результатами дослідження історичного розвитку судочинства, судової влади на теренах сучасної України до періоду утворення незалежної держави окреслено кілька основних періодів: додержавний період, який характеризується наявністю судочинства як організаційної форми вирішення конфліктів на основі первісних норм-звичаїв і колективної моралі релігійними лідерами та авторитетними представниками суспільства; період ранніх державних утворень та Київської Русі, який характеризується розвитком державних механізмів, що зумовило «ретрансляцію» функцій здійснення судочинства від релігійних лідерів до вождів-князів; входження українських земель до складу Королівства Польського, Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої, що характеризується суттєвим впливом західноєвропейської правової доктрини на судочинство та формуванням одночасно кількох систем державних органів із відповідними функціями, що мали різну територіальну та юрисдикційну компетенцію; період Гетьманщини, який характеризується становленням спеціалізованого судочинства – козацького, а також формуванням складної системи органів, що його здійснювали; період входження українських земель до складу Російської імперії, характерною особливістю якого стало запровадження після реформи 1864 року відносно відокремленої системи судових органів, орієнтованої на стандарти європейських держав; період української

національної державності 1917–1920 рр., що характеризується спробами реалізації трискладової демократично-правової теорії поділу державної влади у практиці державотворення; радянський період, в який судову владу не виокремлювали як складову державної влади, адже політично доцільним було визначено інший вектор державного розвитку, що передбачав систему «галузей державної діяльності», зокрема у судовій сфері.

4. Співвідношення процесів поступу доктрини судової влади та історичного розвитку судочинства, судової влади можна розуміти у вигляді двох уявних паралельних «прямих» та визначати наступним чином:

– історичний розвиток (генеза) судочинства, судової влади – процес еволюційної трансформації судочинства у темпоральному вимірі: від здійснення відповідної діяльності на ранніх етапах розвитку державності до реалізації судових функцій різними суб'єктами у ранніх державах, а згодом – до утворення судових органів та судових систем, а також судової влади у демократичних, правових державах;

– розвиток доктрини судової влади – процес удосконалення усіх наявних знань про судочинство, судоустрій, судову владу в різних формах: від стародавніх джерел до наукових праць, від ідей справедливості і правосуддя, розумінь, трактувань, гіпотез, підходів щодо судочинства та судоустрою до створення концепцій судочинства, судоустрою, судової влади, формування теорії судової влади, що ґрунтується на демократично-правовій теорії трискладового поділу державної влади.

Поняття концепції судової влади (як елемента доктрини судової влади) можна визначити як узагальнений підхід до наукових знань про судочинство, судоустрій, судову владу в демократичній, правовій державі, об'єднаний загальною аргументованою ідеєю, який потребує подальшого обговорення, удосконалення, наукового обґрунтування, практичної верифікації. Поняття теорії судової влади (як елемента доктрини судової влади) можна визначити як сукупність наукових знань (конструкцій і висновків) щодо судочинства, а також судоустрою, судової влади у демократичній, правовій державі, яку верифіковано застосуванням до об'єктивної дійсності (державно-правової практики). Наприклад, теорія судової влади, що ґрунтується на теорії поділу державної влади в демократичній, правовій державі.

5. Сформульовано підхід, згідно з яким кілька основних аспектів у сукупності дають можливість встановити науково обґрунтоване уявлення про правову природу поняття судової влади. Перший із них умовно позначено як мовознавчий (лінгвістичний) аспект, зокрема щодо етимологічної та морфологічної природи понять та їх слововживань в основі терміна «судова влада». У ході його дослідження відмічено етимологічну особливість входження мовних та семантичних характеристик (значень) слова «влада», зокрема таких, як «сила» та «змога (можливість)», до усіх похідних понять включно із поняттям «судова влада». А також смислову спорідненість термінів «справедливість», «юстиція», «судовий», «судочинство» у європейській та слов'янській мовних групах.

Другий – філософсько-правовий аспект щодо смислового значення наукових категорій «справедливості», «рівності», «законності», «правосуддя» у формуванні поняття судової влади. За результатами його вивчення встановлено, що смислове значення категорії «справедливість» є первинним, основним відносно юридичного поняття судової влади. Зміст судової влади загалом відповідає значенню категорії справедливості у доктрині правової держави. Водночас спеціально-юридичні розуміння змісту категорій «рівності» та «законності» у контексті демократично-правової доктрини ґрунтуються на суттєво скоригованих положеннях, відносно їх загальних значень. Крім того, аргументовано, що поняття «правосуддя» та «судочинство» є різними за змістом, їх слід розмежовувати. Поєднання змісту трьох наукових категорій в основі судочинства (справедливість, рівність, законність) опосередковує можливість його якісної трансформації у правосуддя, реалізатором якого є судова влада як складова демократичної, правової державної влади.

Третій – кроссекторальний аспект змістовних тлумачень понять «влада», «державна», «державна влада», як первинних відносно визначення судової влади. У ході його дослідження відмічено наявність у змісті судової влади (як складової державної влади) певних характеристик соціальної влади, адже вона спрямована на забезпечення загальносуспільних потреб (як соціальна влада). А також деяких характеристик політичної влади, позаяк судова влада «поширює» свою дію на різні сфери життєдіяльності громадянського суспільства, зокрема ті, що перебувають поза державним регулюванням.

Четвертий – теоретико-правовий аспект щодо взаємодії судової влади з іншими складовими державної влади, як частини цілого. За результатами його вивчення встановлено, що судова влада за своєю правовою природою є складовою державної влади у демократичній, правовій державі, має публічний владний характер, соціальні та політичні характеристики і спрямована на реалізацію визначених суспільно корисних функцій.

6. Обґрунтовано необхідність перегляду практики використання метафоричних прийомів, перенесення узвичаєних побутових слів у юридичну термінологію, доктрину судової влади, зокрема словосполучення «гілка влади». Під час характеристики правової природи поняття «судової влади» запропоновано використання терміна «складова державної влади». По-перше, термін «складова державної влади» змістовно відповідає поняттю «separation of powers» (поділ влади). Очевидно, що розподіл влади відбувається між її складовими частинами. По-друге, використання словосполучення «складова державної влади» морфологічно обґрунтоване з точки зору наукового позначення «частин цілого» у державній владі. Іменник «складова» за основним, первинним значенням відповідає змісту цього терміна, узагальненим мовознавчим вимогам до юридичної термінології, живиться у прямому значенні, а його стилістичні характеристики

слововживання свідчать про можливість універсального застосування: як у науковій термінології, так і в інших сферах.

7. Сформульовано дефініцію ознаки судової влади як сутнісної характеристики судової влади, що відображає її правову природу як складової державної влади демократичної, правової держави, з урахуванням значення відповідних первинних понять, які формують її зміст. Запропоновано підхід до розуміння специфіки співвідношення понять ознаки і властивості судової влади. Ознака відображає правову природу судової влади як державно-правового поняття, а властивість – її характеристику відносно інших об'єктів, предметів, явищ, у взаємодії з ними. Визначено, що лише сукупність ознак судової влади виражає сутність цього поняття та відповідає його правовій природі. Тоді як окрема ознака поза межами системи не має самостійного значення.

8. Узагальнено наявні підходи до розуміння системи ознак судової влади у кілька основних груп, а саме: «нормативна» група, в якій систематизацію ознак судової влади здійснено, здебільшого, на основі чинного законодавства, а характеристику системи ознак – з використанням конкретних норм. Відзначається підміною понять, наявністю несуттєвих, змінних характеристик, які не відповідають значенню поняття «ознака судової влади»; «владна» група. Характеризується формуванням системи ознак судової влади на основі уявлення про ознаки державної влади. Відзначається узагальненими положеннями, які не повною мірою відображають власну специфіку та відповідну систему ознак судової влади; «дворівнева» група. Характеризується системністю підходу, наявністю загальних ознак судової влади і таких, що виражають її специфіку. Сформульовано дефініцію системи ознак судової влади як науково обґрунтованої сукупності сутнісних характеристик судової влади, що відображає її правову природу як складової державної влади демократичної, правової держави, та має відповідну структуру.

9. Запропоновано уніфіковане розуміння конкретизованої трирівневої структури системи ознак судової влади. Першим рівнем такої системи є комплексна «ознака призначення» як узагальнене відображення змісту теоретико-правових положень про судову владу в демократичній, правовій державі. Такий підхід відтворює положення західноєвропейської та американської доктрини щодо існування «абстрактної академічної теорії незалежності судової влади (judiciary)» як основної характеристики судової влади. Ця комплексна ознака займає окремий, перший рівень у структурі й на даному етапі розвитку доктрини видається доцільним зберегти її уніфіковану форму. До другого рівня віднесено ознаки судової влади, що характеризують її як складову державної влади. До третього рівня – ознаки судової влади, що відображають її власну специфіку. Серед основних ознак судової влади другого рівня – як складової державної влади, аргументовано необхідність виокремлювати такі: державно-владний характер, відносну самостійність, контрольні повноваження щодо інших складових державної влади,

імперативні характеристики, легітимність, універсальність, легальність. Серед рівня ознак, які відображають власну специфіку судової влади, запропоновано виокремлювати домінуючу ознаку «єдності» та підгрупу ознак, які виражають особливості відповідних правовідносин.

10. Із використанням результатів проведеного дослідження удосконалено теоретико-правове визначення судової влади. Сформульована дефініція ґрунтується на запропонованих у дослідженні положеннях про правову природу поняття судової влади та відповідну систему ознак. Судова влада – відносно самостійна, легітимна, універсальна, легальна складова державної влади, що має імперативні характеристики та контрольні повноваження щодо інших складових державної влади, і забезпечує регулювання визначеного кола суспільних відносин на основі сформованих доктринальних положень про правову державу та трискладову теорію державної влади у відповідних формах та конкретно встановленими методами, що ґрунтуються на змісті ознак її єдності та особливості правовідносин.

11. За результатами узагальнення наукових підходів до розуміння функцій судової влади систематизовано їх основні напрями та окреслено деякі системні недоліки, а саме: зрівняння поняття «функції судової влади» зі змістом однієї – «здійснення правосуддя» («вирішення юридично значущих справ, які мають юридичні наслідки», «здійснення судочинства», «судової функції»); ототожнення з іншими правничими поняттями (цілями, завданнями (задачами) держави, функціями держави, функціями органу судової влади тощо); уподібнення їх змісту із законодавчо закріпленими повноваженнями органів судової влади. Запропоновано дефініцію «функція судової влади» – напрям діяльності складової державної влади демократичної, правової держави у конкретній сфері її владного регулювання, відповідно до цінностей та орієнтирів держави, що корелюється із розумінням призначення цієї держави у суспільстві, її цілями, змістом функцій, які виконує держава у цій сфері регулювання, реалізується у відповідних видах і формах, специфічними методами, способами, засобами.

12. Визначено специфіку конструювання системи функцій судової влади, а саме: формування функцій кожної складової демократично-правової влади відбувається з урахуванням положень «стримувань і противаг», тобто обґрунтованої необхідності виконання приблизно однакового (за значенням) переліку функцій, необхідних для підтримання балансу в суспільстві та державі з демократично-правовими цінностями. Це опосередковує наявність у системі функцій судової влади як групи «функцій щодо взаємодії з іншими складовими державної влади», так і групи «власних» функцій. Функція здійснення правосуддя поза системою функцій судової влади демократичної, правової держави втрачає свій зміст. Однак вона може бути трансформована у судову функцію іншої природи, зокрема в державах з відмінним підходом до формування державної влади. За результатами дослідження сформульовано поняття «система функцій судової влади» як сукупність

функцій судової влади, що повно та об'єктивно відображає всі напрями діяльності цієї складової влади демократичної, правової держави, та має логічно обґрунтовану структуру.

13. Аргументовано, що основою розуміння системи функцій судової влади є поетапна класифікація. Базисом системи функцій судової влади є принцип поділу державної влади та застосування відповідного критерію. Під час класифікації функцій демократичної, правової держави за критерієм «за принципом поділу влади» слід виокремлювати функції законодавчої, виконавчої та судової влади. Класифікація за критерієм «за сферою діяльності» дає можливість поділити їх на зовнішні та внутрішні. До кожної із цих груп слід почергово застосувати критерій «за об'єктом». Так, функції судової влади у внутрішній сфері «за об'єктом» мають градацію на групу «щодо взаємодії з іншими складовими державної влади» та групу «власних» функцій судової влади. Функції судової влади у зовнішній сфері також можна умовно поділити «за об'єктом» на групу «міжнародного співробітництва (взаємодії), в межах компетенції органів судової влади» та групу «власних» функцій. З метою здійснення подальшої класифікації можна використати критерій «за предметом». У складі групи внутрішніх функцій судової влади «щодо взаємодії з іншими складовими державної влади» можна виокремити представницьку функцію (функцію співпраці із іншими складовими державної влади, їх органами) та контрольну функцію (функцію контролю) за діяльністю інших складових державної влади в межах повноважень судової влади. Серед групи внутрішніх «власних» функцій судової влади «за предметом» можна виокремити функцію здійснення правосуддя, а також інформаційну (комунікативну), наукову функції тощо. Кожна із них має відповідний зміст та суспільне значення. Аналогічний підхід можна застосувати і до зовнішніх функцій судової влади. Наприклад, у групі «власних» зовнішніх функцій з використанням критерію «за предметом» можна виокремити функцію участі у роботі міждержавних, наддержавних судових установ, а також інформаційну (комунікативну) функцію.

У межах реалізації кожної функції судової влади існують напрями здійснення господарської, управлінської, організаційної, фінансової діяльності, стратегічного планування тощо. Однак вони не мають власного змісту. Тому їх доцільно розуміти як сукупність організаційних, господарських напрямів діяльності в межах кожної функції судової влади, які спрямовані на забезпечення її реалізації.

14. Комплексний аналіз наукових досліджень щодо принципів судової влади опосередкував можливість виокремлення їх певних особливостей. Серед них, насамперед, аналіз чинного (на момент проведення кожного дослідження) вітчизняного законодавства. У зв'язку з цим відзначено домінування «нормативістських» тенденцій у тлумаченнях поняття принципів судової влади. Натомість у ході проведеного дослідження обґрунтовано необхідність наукового опрацювання питань щодо нового

сутнісного контексту поняття принципів судової влади. Сформульовано підхід щодо розуміння принципів судової влади як доктринальних положень, фундаментальних, вихідних ідей, покладених в основу функціонування судової влади. Аргументовано, що принципи права є первинним поняттям відносно принципів судової влади і визначають організаційно-правовий вектор розвитку суспільного та державного регулювання. Поняття ознак судової влади є змістовно первинним у викладі положень доктрини судової влади відносно її принципів. Ознака є фундаментальною, сутнісною характеристикою судової влади як державно-правового поняття. Тоді як принцип визначає питання функціонування судової влади конкретної держави. Функції судової влади як складової державної влади формуються відповідно до функцій конкретної держави, тобто вони є основою для визначення загальних вимог (ідей) щодо організації судової влади. Тоді як принципи судової влади характеризують специфіку цієї організації у конкретній демократичній, правовій державі.

15. За результатами узагальнення наявних підходів до розуміння системи принципів судової влади виокремлено дві основні їх групи: моноструктурну та поліструктурну. Підходи моноструктурної групи передбачають однорідну структуру у вигляді довільного переліку принципів. Характеризуються зрівнянням різних положень доктрини судової влади (ознак, функцій, принципів), ототожненням понять, високим ступенем впливу норм чинного законодавства на їх формування. Основною особливістю поліструктурних підходів є формування кількох рівнів або підсистем принципів судової влади. Характеризуються логічно-обґрунтованим конструюванням. У ході проведеного дослідження сформульовано визначення «системи принципів судової влади» – науково обґрунтована сукупність принципів судової влади, що повно та об'єктивно відображає фундаментальний доктринальний базис, покладений в основу функціонування цієї складової державної влади, та має відповідну структуру.

16. Запропоновано уніфікований підхід до розуміння системи принципів судової влади сучасної демократичної, правової держави. Аргументовано тезис, що принципи права є «надбудовою» системи принципів судової влади, яку можна визначити у формі консолідованої «піраміди». Її вершиною є загальні принципи функціонування судової влади, другим рівнем – принципи судової влади, які стосуються організації діяльності судових органів, третім рівнем – принципи, які стосуються функціонування судів та їх процесуальної діяльності. До першого рівня принципів (загального) запропоновано віднести ті, які відображають аспект взаємодії судової влади з іншими складовими державної влади, суспільством, зовнішніми складовими та чинниками тощо. Серед них: принцип незалежності судової влади; здійснення судової влади визначеними органами (а функції здійснення правосуддя – судами); принцип доступності судової влади тощо. До другого (організаційного) рівня принципів судової влади запропоновано віднести: домінуючий на цьому рівні принцип єдності

судової влади та підгрупу принципів збалансованості судової влади, яка включає наступні: територіальність; інстанційність; спеціалізацію. До третього рівня запропоновано віднести принципи, які стосуються функціонування судової системи та процесуальної діяльності: безсторонності суду, процедурності судового розгляду, здійснення судочинства на засадах рівності учасників процесу перед законом і судом, гласності судочинства, участі народу під час здійснення судочинства, змагальності, презумпції невинуватості, забезпечення права на захист, на оскарження судового рішення, обов'язковості судового рішення тощо. Змістовно однорідною підгрупою цього рівня є принципи, які спрямовані на забезпечення статусу судді – незалежності суддів; недоторканності суддів; незмінюваності суддів; професіоналізму суддів тощо.

17. Встановлено специфіку наявних розумінь поняття «система органів судової влади», а саме: відмічено недостатню увагу до тлумачення поняття цілісної системи органів судової влади, опис окремих її складових; ототожнення із поняттями «суди», «органи здійснення правосуддя»; уподібнення із термінами «судова система», «система судових органів»; розширене тлумачення терміна «судова система» (як сукупності усіх органів судової влади). За результатами дослідження запропоновано визначення системи органів судової влади як сукупності елементів цієї складової державної влади, що відповідає змісту функцій судової влади (функціональна єдність), ґрунтується на відповідній системі принципів її організації (стійкі організаційні зв'язки) та має відносно відокремлену структуру. Сформульовано сутнісні особливості поняття «система органів судової влади», а саме: системність елементів судової влади (як складової державної влади) є їх невід'ємною характеристикою; «системою цінностей» для формування змісту поняття «система органів судової влади» є положення демократично-правової теорії поділу державної влади та зміст функцій судової влади конкретної держави; система органів судової влади є «соціально орієнтованою системою»; система органів судової влади є «складною системою» (вертикальні та горизонтальні зв'язки між елементами, ускладнена ієрархічна підпорядкованість тощо); система органів судової влади є «штучною системою» (створена на основі змісту функцій судової влади конкретної держави); системі органів судової влади притаманні характеристики «системи» як загальнонаукового поняття: цілісність, відносна відокремленість від навколишнього середовища (інших державних систем), наявність зв'язків із середовищем, наявність частин і зв'язків між елементами (структурованість), підпорядкованість усієї організації системи певній меті, завданням її створення та функціонування.

18. Визначено співвідношення таких дотичних понять як «суб'єкт-носії судової влади» та «складова (елемент) системи органів судової влади». Так, в межах кожного елемента системи органів судової влади (органу, установи) здійснюють діяльність суб'єкти-носії судової влади, які реалізують відповідні функції судової влади. При цьому «набір» функціонального

«інструментарію» судової влади в певні періоди розвитку конкретної держави може бути уточнений саме з огляду на цілі та завдання, які ставить суспільство. У випадках зміни переліку функцій судової влади може змінюватися структура системи органів судової влади та перелік суб'єктивності судової влади. Ця залежність лінійна.

Встановлено співвідношення понять «суб'єкт-носій судової влади» та «суб'єкти, які беруть участь у реалізації конкретної функції судової влади». Так, суб'єкт-носій судової влади є носієм влади у контексті виконання ним конкретно-визначених обов'язків на певній посаді в державному органі або установі системи органів судової влади. Тоді як поняття «суб'єкти, які беруть участь у реалізації конкретної функції судової влади» може мати значно ширший зміст. Характерною особливістю демократичних, правових держав є те, що у реалізації функцій складових державної влади беруть участь суб'єкти громадянського суспільства. Наприклад, у реалізації функції здійснення правосуддя беруть участь різні суб'єкти інститутів громадянського суспільства (адвокатури, третейського розгляду спорів тощо) та органів державної влади (прокуратури тощо).

19. Встановлено, що питання окреслення складових (елементів) системи органів судової влади у вітчизняній доктрині донині залишається відкритим, а уніфікований підхід до його вирішення відсутній.

Виокремлено тезисні положення щодо формування системи органів судової влади, а саме: елементами системи органів судової влади (як складової державної влади) є державні органи та установи; елементний склад системи органів судової влади та конфігурація її структури залежить від змісту функцій судової влади у кожній державі; копіювання (калькування) відносно усталених підходів держав із тривалим періодом розвитку судової влади іншими державами, які перебувають на етапі становлення, є невиправданим. Процес адаптації та використання позитивного досвіду інших держав у питаннях формування системи органів судової влади має «проходити» стадію всебічного наукового опрацювання та вивчення; домінування «описових» наукових досліджень щодо чинних законодавчих норм, які регулюють функціонування різних складових елементів у системі органів судової влади, є негативною тенденцією. Це пов'язано з тим, що нормативне врегулювання тих чи інших сфер діяльності у державах, які перебувають на етапі становлення, піддається постійній апробації практикою і перманентному коригуванню, вдосконаленню, частковій або повній зміні, згідно із потребами розвитку конкретного суспільства і держави. Очевидно, що дослідження, які у своїй основі «спираються» на законодавчі норми, постійно втрачають актуальність. У цьому контексті належної уваги потребують напрями теоретико-правових досліджень щодо конфігурації та оптимізації структури судової влади.

Узагальнено характерні особливості структури системи органів судової влади України, зокрема: для реалізації функції контролю за діяльністю інших складових державної влади в межах повноважень судової влади (група

внутрішніх функцій судової влади «щодо взаємодії з іншими складовими державної влади») створено орган конституційної юстиції та систему адміністративних судів. Тоді як здійснення представницької функції (співпраці з іншими складовими державної влади, їх органами) у межах цієї ж групи відбувається різними органами та їх посадовими особами без конкретного координаційного центру; для реалізації функції здійснення правосуддя (група внутрішніх «власних» функцій судової влади) створена відповідна судова система, яка характеризується конкретизованою спеціалізованістю; для реалізації наукової функції (група внутрішніх «власних» функцій судової влади) створена спеціальна установа – Національна школа суддів України. Натомість для здійснення інформаційної (комунікативної) функції не створено спеціалізованих органів, не конкретизовано центр комунікації органів судової влади між собою та з громадянами, суспільством; для реалізації напрямів у межах групи зовнішніх функцій (виокремленої з використанням критерію «за об'єктом») «міжнародного співробітництва (взаємодії)», а також зовнішньої інформаційної (комунікативної) функції (група зовнішніх «власних» функцій), не конкретизовано центр комунікації органів судової влади. Функція участі в роботі міждержавних, наддержавних судових установ (група зовнішніх «власних» функцій) реалізується через делегування відповідних представників, координаційного центру також не визначено; для реалізації господарських, організаційних напрямів діяльності з метою забезпечення виконання функції здійснення правосуддя створено Державну судову адміністрацію України та її територіальні управління, а також формується Служба судової охорони. Реалізацію інших організаційних напрямів, зокрема кадрового, дисциплінарного контролю з метою виконання функції здійснення правосуддя, забезпечено кількома органами: Вищою радою правосуддя, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Національною школою суддів України (державною установою зі спеціальним статусом) та її регіональними відділеннями.

20. Відмічено кілька актуальних тематичних напрямів наукових досліджень у доктрині судової влади, зокрема: дослідження елементів (складових) та суб'єктів реалізації судової влади; доповнення системи функцій судової влади; вивчення процесів інтеграції національних систем судової влади у міжнародну систему. У змісті наукової теми стосовно дослідження елементів (складових) та суб'єктів реалізації судової влади виокремлено кілька основних напрямів досліджень: пошук шляхів оптимізації структури органів судової влади; визначення характерних особливостей та недоліків структури органів судової влади у конкретній державі; окреслення складу суб'єктів, які беруть участь у реалізації функції здійснення правосуддя; встановлення нових суб'єктів, які беруть участь у реалізації функції здійснення правосуддя; впровадження сучасних форм та способів реалізації судової влади. У ході дослідження наукової теми щодо доповнення системи функцій судової влади виокремлено кілька основних

напрямів досліджень, а саме: вивчення напрямів судової нормотворчості; визнання судового прецедент джерелом права у правовій системі України. Під час наукового аналізу теми щодо інтеграції національних систем судової влади у міжнародну систему окреслено деякі напрями її подальшого дослідження, зокрема: співвідношення національних систем судової влади із органами судової влади міждержавних утворень (регіональний рівень); координація діяльності національних систем судової влади з органами судової влади глобального (світового) значення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Індивідуальна монографія:

1. Булкат М. С. Теоретико-правові засади розвитку та функціонування судової влади: монографія. К.: Вид-во «Юридична думка», 2018. 504 с.

Рецензії:

Скрипнюк О. В. Судова влада: доктринальний вимір. Рец. на кн.: Булкат М. С. Теоретико-правові засади розвитку та функціонування судової влади: монографія. Київ: вид-во «Юридична думка», 2018. 504 с. *Держава і право: Збірник наукових праць*. Серія Юридичні науки. Вип. 82. К.: Вид-во «Юридична думка», 2018. С. 339–342.

Бисага Ю. М. Розвиток теоретичних положень про судову владу у демократично-правовій державі: нові виклики сьогодення (рецензія на монографію Булкат М. С. «Теоретико-правові засади розвитку та функціонування судової влади»). *Публічне право*. № 1 (33). Б.: ФОП Кандиба Т. П., 2019. С. 195–197.

Шевченко А. Є. Судова влада: засадничі завдання правничої науки. Рец. на кн.: Булкат М. С. Теоретико-правові засади розвитку та функціонування судової влади: монографія. Київ: вид-во «Юридична думка», 2018. 504 с. *Бюлетень міністерства юстиції України*. Вип. 1. К.: ПП Вид-во «Фенікс», 2019. С. 53–54.

Підрозділ колективної монографії:

2. Булкат М. С. Нові напрями наукових досліджень у доктрині судової влади. Scientific achievements of countries of Europe in the field of legal science: Collective monograph. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 57–74.

Статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, зокрема внесених до міжнародних наукометричних баз даних, та в зарубіжних періодичних юридичних виданнях:

3. Булкат М. С. До питання співвідношення розвитку інституту судочинства та наукової доктрини судової влади. *Альманах права*. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах. Вип. 7. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. С. 111–115.

4. Булкат М. С. До питання про специфіку формування поняття судової влади (теоретико-правовий аспект). *Часопис цивільного і кримінального*

- судочинства*. Вип. 3 (30). К.: ТОВ «Видавничий Дім «Ін Юре», 2016. С. 109–119.
5. Булкат М. С. До питання про розуміння функцій судової влади. *Бюлетень міністерства юстиції України*. Вип. 6. К.: ТОВ «Видавничий дім «Центр учбової літератури», 2016. С. 40–46.
6. Булкат М. С. Деякі питання теоретико-правової природи та сутності судової влади. *Держава і право: Збірник наукових праць*. Серія Юридичні науки. Вип. 70. К.: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 97–108.
7. Булкат М. С. Концепція судової влади (до питання про історіографію досліджень). *Судова апеляція*. Вип. 1 (42). К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2016. С. 16–21.
8. Булкат М. С. До питання про еволюцію формування наукових підходів щодо концепції судової влади. *Бюлетень міністерства юстиції України*. Вип. 5. К.: ПП «Юнісофт», 2016. С. 30–34.
9. Булкат М. С. Історіографія кроссекторальних досліджень судової влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Вип. 37. Том 1. Х.: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 11–14.
10. Булкат М. С. До питання про основи класифікації функцій судової влади (теоретико-правовий аспект). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Вип. 3. Том 1. Х.: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 7–11.
11. Булкат М. Методологія теоретико-правового дослідження судової влади. *Право України*. Вип. 7. К.: ПАТ «ВІПОЛ», 2016. С. 135–142.
12. Булкат М. С. Ознака судової влади: загальнотеоретична характеристика поняття. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. Вип. 5 (32). К.: ТОВ «Видавничий Дім «Ін Юре», 2016. С. 106–113.
13. Bulkat M. The concept of the judicial power functions (theoretical and legal aspect). *KELM*. № 2 (14). Poland: «PRO FUTURO», 2016. P. 3–16.
14. Булкат М. С. Система функцій судової влади. *Публічне право*. № 4 (24). Б.: ФОП Кандиба Т. П., 2016. С. 201–211.
15. Булкат М. С. До питання про формування ознак судової влади. *Судова апеляція*. Вип. 1 (46). К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2017. С. 6–12.
16. Булкат М. С. Система ознак судової влади: теоретико-правова характеристика. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Юридичні науки. Вип. 1 (104). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2017. С. 59–62.
17. Булкат М. С. Принципи судової влади: характеристика поняття. *Альманах права*. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 128–130.
18. Булкат М. С. Система принципів судової влади. *Право і суспільство*. № 5 (ч. 2). Дніпро: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2017. С. 3–7.

19. Булкат М. С. До питання про історичний поступ судочинства на теренах України (додержавний період, періоди ранніх державних утворень і Київської Русі та входження українських земель до складу Польщі та Великого князівства Литовського). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Вип. 30. Том 1. Серія: Юриспруденція. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 12–15.
20. Булкат М. С. До питання про історичний поступ судочинства на теренах України (періоди: Гетьманщини; входження українських земель до складу Російської імперії; радянський). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Том 29 (68), № 1. Серія «Юридичні науки». К.: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. С. 1–6.
21. Булкат М. С. Система органів судової влади: характеристика поняття. *Бюлетень міністерства юстиції України*. Вип. 6. К.: ПП «Видавництво «Фенікс». 2018. С. 40–47.
22. Bulkat M. The system of bodies of the judicial power. *Visegrad Journal on Human Rights*. 3 (voiume 2). Pan-European University Faculty of law, Bratislava. 2018. P. 30–35.
- Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:**
23. Булкат М. С. Генеза розвитку судочинства, судової влади на теренах України. Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 13–14 квітня 2018 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 18–20.
24. Булкат М. С. Методологія дослідження судової влади. Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 20–21 квітня 2018 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 7–9.
25. Булкат М. С. Дефініція поняття «система органів судової влади». Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 4–5 травня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 7–9.
26. Булкат М. С. Поняття судової влади: теоретико-правове визначення. Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 11–12 травня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 9–12.
27. Булкат М. С. Історичний поступ наукової складової доктрини судової влади. International scientific-practical conference «The development of legal sciences: problems and solutions»: Conference Proceedings, April 27–28. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 10–13.
28. Булкат М. С. Система ознак судової влади. International scientific conference «Modern jurisprudence of the European Union: the interaction of law,

rulemaking and practice»: conference proceedings, April 17, 2018. Lublin. P. 18–21.

29. Булкат М. С. Алгоритм формування системи органів судової влади. Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 22–23 червня 2018 року. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. С. 7–9.

30. Булкат М. С. Реалізація «функції контролю» судовою владою. Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15–16 червня 2018 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 7–9.

31. Булкат М. С. Нові напрями наукових досліджень у доктрині судової влади. International Multidisciplinary Conference «Key Issues of Education and Sciences: Development Prospects for Ukraine and Poland» Stalowa Wola, Republic of Poland, 20–21 July 2018. Volume 4. Stalowa Wola: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 8–11.

АНОТАЦІЯ

Булкат М. С. Теоретико-правові засади судової влади: сучасний концепт. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2019.

У дисертації досліджуються теоретико-правові положення доктрини судової влади. Однією з її особливостей є узагальнене вивчення вітчизняної складової доктрини судової влади. У процесі виконання дослідження встановлено положення, які потребують розроблення, доопрацювання, уточнення, уніфікації або перегляду. А також сформульовано пропозиції щодо визначення відповідного категоріально-понятійного апарату в доктрині судової влади.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертація є комплексним дослідженням сучасного концепту теоретико-правових засад судової влади.

Сформульовано підхід до розуміння співвідношення процесів історичного розвитку судочинства, судової влади та доктрини судової влади, що полягає в існуванні двох уявних паралельних «прямих». Запропоновано дефініцію «ознака судової влади», а також підхід до розуміння специфіки співвідношення понять ознаки і властивості судової влади. Обґрунтовано уніфіковане розуміння системи ознак судової влади у вигляді трирівневої структури. Встановлено специфіку формування поняття функцій судової влади, визначено особливості конструювання системи функцій судової

влади, окреслено систему функцій судової влади як складової державної влади. Надано характеристику сучасним підходам до розуміння системи принципів судової влади у вітчизняній юридичній науці. Сформульовано дефініцію «система органів судової влади», а також визначено специфіку формування структури системи органів судової влади. В основі авторського підходу – положення про систему функцій, які виконує судова влада як складова державної влади в демократичній, правовій державі.

Ключові слова: судова влада, теоретико-правові засади, ознака судової влади, функція судової влади, принцип судової влади, система органів судової влади.

АННОТАЦІЯ

Булкат М. С. Теоретико-правовые основы судебной власти: современный концепт. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений». – Институт государства и права им. В. М. Корецкого Национальной академии наук Украины, Киев, 2019.

В диссертации исследуются теоретико-правовые положения доктрины судебной власти. Одной из ее особенностей является обобщенное изучение отечественной составляющей доктрины судебной власти. В процессе выполнения исследования установлено положения, требующие разработки, доработки, уточнения, унификации. А также сформулированы предложения по определению соответствующего категориально-понятийного аппарата в доктрине судебной власти.

Научная новизна полученных результатов определяется тем, что диссертация является комплексным исследованием современного концепта теоретико-правовых основ судебной власти.

Сформулирован подход к пониманию соотношения процессов исторического развития судопроизводства, судебной власти и доктрины судебной власти, который заключается в существовании двух воображаемых параллельных «прямых». Предложено дефиницию «признак судебной власти», а также подход к пониманию специфики соотношения понятий признака и свойства судебной власти. Обоснованно унифицированное понимание системы признаков судебной власти в виде трехуровневой структуры. Установлена специфика формирования понятия функций судебной власти, определены особенности конструирования системы функций судебной власти, определена система функций судебной власти как составляющей государственной власти. Охарактеризованы современные подходы к пониманию системы принципов судебной власти в отечественной юридической науке. Сформулирована дефиниция «система органов судебной власти», а также определена специфика формирования структуры системы органов судебной власти. В основе авторского подхода – положение о

системе функций, которые выполняет судебная власть как составляющая государственной власти в демократическом, правовом государстве.

Ключевые слова: судебная власть, теоретико-правовые основы, признак судебной власти, функция судебной власти, принцип судебной власти, система органов судебной власти.

SUMMARY

Bulkat M. S. Theoretical basis of the judicial power: modern concept. – On the rights of the manuscript.

The thesis for a Doctor of Law Degree by specialty 12.00.01 «Theory and History of State and Law; the history of political and legal studies». – V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Ukrainian Academy of Sciences, Kyiv, 2019.

The dissertation examines the theoretical basis of the doctrine of the judicial power. One of its features is a generalized study of the domestic constituent doctrine of the judicial power. During the course of the research, the achievements of more than four hundred modern monograph studies on the issues of the judicial power, as well as individual articles, reference materials, etc., were taken into account. Have been made provisions for development, refinement, refinement, unification or revision. As well as proposals for determining the appropriate categorical apparatus in the doctrine of the judicial power are formulated.

Based on the results of the research, an approach to understanding the correlation between the processes of historical development of the judiciary and the doctrine of the judicial power is formulated, which consists in the existence of two imaginary parallel «direct» ones. The definition of «historical development (genesis) of the judiciary, the judicial power» – the process of evolutionary transformation of the judicial power in the temporal dimension: from the implementation of relevant activities in the early stages of the development of statehood to the exercise of judicial functions by various persons in the early states, and subsequently to the formation of the judiciary and the judicial power, as well as the judicial power in democratic, rule of law states; «development of the doctrine of the judicial power» – the process of improving all available knowledge of justice, the judiciary, the judicial power in various forms: from ancient sources to scientific works, from ideas of justice and judiciary, understanding, interpretations, hypotheses, approaches to the judiciary and the conception of the judiciary, the judicial power, the formation of the theory of the judicial power, based on the theory of the three-component division of state power in democratic, rule of law states.

The definition of «the feature of the judicial power» is formulated – an essential characteristic of the judicial power, which reflects its legal nature as a component (part) of the state power of a democratic, legal state, taking into account the meaning of the relevant primary concepts that shape its content. An approach to understanding the specifics of the relation of the concepts of features

and attributes of the judicial power is proposed. The feature reflects the legal nature of the judicial power as a state-legal concept, and the attribute – its characteristic in relation to other objects, objects, phenomena, in interaction with them.

The definition of the concept of «system of features of the judicial power» as a scientifically substantiated set of essential features of the judicial power, which reflects its legal nature as a component (part) of the state power of a democratic, rule of law state and has a corresponding structure, is proposed to scientific use. Generalized approaches to understanding the system of features of the judicial power in substantively homogeneous groups are summarized: «normative», «imperious», «two-tier».

The unified understanding of the system of features of the judicial power in the form of a three-level structure is substantiated: the first level is a complex «attribute of appointment» as a generalized reflection of the content of the theoretical provisions on the judiciary in a democratic, rule of law component of state power, the second level includes the group of features of the judicial power, which characterize it as a component of state power, the third level – the group of features of the judicial power, reflecting its own specificity.

The system of functions of the judicial power as a component of state power is outlined. A comprehensive theoretical approach is proposed, according to which the step-by-step classification of functions within the judicial power is the basis for understanding this system. It is determined that the basis of the system of functions of the judicial power is the principle of separation of state power and the application of the relevant criterion «on the principle of separation of powers». It is justified that in order to have a fair understanding of the system of functions of the judicial power it is necessary to apply the classification criteria «by sphere of activity», «by object», «by subject».

Key words: judicial power, theoretical basis, a sign of the judicial power, function of the judicial power, principle of the judicial power, system of the judicial bodies.

Підп. до друку 07.10.2019. Формат 60×90^{1/16}. Папір. офс. Гарнітура “Таймс”. Друк. офс.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9. Наклад 100 прим. Зам. 310.

Віддруковано у ТОВ-Видавництві “ЛОГОС” із оригіналів автора.
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 201 від 27.09.2000 р.
01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-60-03